

Jouko Talonen

LATVIAN KANSALLISEN TEOLOGIAN SYNTY

**Kiista teologian suunnasta
ja taistelu pappiskoulutuksesta Latvian
evankelis-luterilaisessa kirkossa 1918–1934**

Sisällysluettelo

I Tutkimustehtävä	9
II Tarton teologinen perinne ja liberaaliteologia	20
1. Tarton teologinen tiedekunta tunnustuksellisen luterilaisuuden linnakkeena 1800-luvulla	20
2. Adolf Harnackin vaikutus	25
3. Ensimmäiset latvialaiset akateemiset teologit	35
III Latvian kansallinen kirkko ja Riian tiedekunta (marraskuu 1918 – joulukuu 1923).....	42
1. Latvialaisen kansankirkon synty.....	42
1.1. Kansallisista jännitteistä sopuun	42
1.2. Kārlis Irbe (vanhempi) - Latvian kirkon ensimmäinen piispa	48
1.3. Kansankirkko suurten haasteiden edessä	50
1.4. Nuori kirkko avaa kansainvälisiä yhteyksiä.....	53
2. Teologisen tiedekunnan perustaminen Latvian yliopistoon.....	55
2.1. Uuttera työ tiedekunnan perustamiseksi	55
2.2. Tiedekunnan ensimmäiset opettajat tulevat sisäpiiristä	62
3. Pappiskoulutus ja teologinen tiedekunta laajan keskustelun kohteena kirkossa	66
3.1. Kuurinmaan synodi huhtikuussa 1920.....	66
3.2. Liivinmaan synodi toukokuussa 1920.....	67
3.3. Naispappeuskysymys	69
3.4. Nathan Söderblomilta toivotaan apua teologikoulutukseen.....	71
3.5. Dosentti Kārlis Kundziņš'in teologisen tiedekunnan puolustajana	73
3.6. Theodor Becker ja Jelgavan pappeinkokous syyskuussa 1920.....	75
4. Kirkon oman teologikoulutuksen aloitus	76
4.1. Sisälähetysseuran teologiset kurssit.....	76
4.2. Latvian pappienkokous lokakuussa 1921	77
4.3. Dosentti Ludvigs Adamovičsin analyysi papiston teologisesta jakautumasta.....	78
4.4. Vuoden 1922 kirkolliskokouksen päätös papiston koulutuksesta.....	79
5. Pappisvirkaan ilman akateemista koulutusta	82
6. Herder-instituutin tuki kirkon saksalaisosalle.....	86
7. Teologisen tiedekunnan asema Latvian parlamentin käsittelyssä.....	91
8. Kirkon teologisen instituutin perustaminen.....	94
8.1. Piispa Kārlis Irbe toimijana	94
8.2. ”Kuultakoon myös toinen puoli!” - teologisen instituutin perustaminen	95
8.3. Instituutin teologisten aineiden opettajat	96

IV Akateeminen vai kirkollinen pappiskoulutus? (tammikuu 1924 – elokuu 1928)	101
1. Evankelis-luterilaisen kirkon aseman vakiintuminen Latvian tasavallassa	101
2. Teologinen tiedekunta osana valtion yliopistoa	106
2.1. Tiedekunta ja papiston koulutus.....	106
2.2. Kārlis Kundziņš (nuorempi) Johanneksen evankeliumin spesialistina	111
2.3. Jānis Sandersin erikoinen teologinen tie.....	115
2.4. Latvian filosofian ja uskontotieteen seura teologian uusien suuntausten välittäjänä	121
3. Piispa Irben kirkollisen pappiskoulutuksen linja	123
3.1. Teologisen instituutin kirkossa saama kritiikki	123
3.2. Irben vastaus liberaalteologian haasteeseen.....	125
4. Akateemisen pappiskoulutuksen puolustus talvella 1925.....	129
5. Vuoden 1925 kirkolliskokouksen konflikti.....	132
6. Synodin jälkeinen tilanne.....	138
7. Teologisen instituutin toiminta papiston kouluttajana	144
7.1. Instituutin toimintaympäristö	144
7.2. Pohjois-Amerikan luterilaisten instituutille antama tuki	151
7.3. Tanskan kirkon apu	154
7.4. Instituutin opettajien teologis-uskonnollinen profiili.....	156
7.4.1. Seurakuntapappien käytännöllinen teologia.....	156
7.4.2. Piispa Irben itsenäinen teologia.....	157
7.4.3. Ādams Maculans - konservatiivinen eksegeetti	160
7.4.4. Kārlis Freidenfeldsin pelastushistoriallinen raamattukäsitys.....	162
7.4.5. Karlis Beldavsin herätysteologinen linja.....	163
7.4.6. Jānis Ērmanis - konservatiivinen luterilainen kirkkoherra.....	165
7.4.7. Edgars Ville - konservatiivinen eksegeetti ja pietistinen herätysteologi	166
7.4.8. Mikä oli Teologisen instituutin linja?.....	166
8. Herder-instituutti osana Latvian korkeakoululaitosta	167
8.1. Instituutin aseman vakiintuminen	167
8.2. Vilkkaut yhteydet Saksaan	170
8.3. Baltiansaksalaiset kirkkohistorian tutkijat	171
8.4. Uusia teologisia haasteita Länsi-Euroopasta.....	174
9. Naisteologien asema	176
V Kompromissi teologisen tiedekunnan ja evankelis-luterilaisen kirkon välillä (syyskuu 1928 – toukokuu 1934)	179
1. Latvian evankelis-luterilaisen kirkon nopean kehityksen vuodet.....	179
2. Teologisen tiedekunnan vahvistuva asema papiston kouluttajana.....	191
3. Latvian kansallisen teologian nousu	195
3.1. Vanhan testamentin eksegeetiikan tutkijat.....	195
3.2. Uuden testamentin eksegeetiikan vahva nousu	198

3.2.1. Kārlis Kundziņš (nuorempi) kansainväliseen kuulisuuteen	198
3.2.2. ”Vanhat herrat” tutkimuksen edistäjänä	202
3.3. Latvian kansallinen kirkkohistoriankirjoitus	205
3.4. Latvian uskonnonfilosofisen koulukunnan synty	208
3.5. Edgars Rumba – laaja-alainen teologinen lahjakkuus	212
4. Jānis Sandersin joutuminen kirkon eristämäksi	214
4.1. Sandersin voimakas hyökkäys Vanhaa testamenttia vastaan	214
4.2. Sandersin pamfletin aiheuttama kiivas julkinen debatti	216
4.3. Alfrēds Pipirsistä Sandersin pääopponentti	218
4.4. Sandersin joutuminen puolustuskannalle	220
4.5. Sanders siirretään lopulta eläkkeelle	222
5. Pappispuolan helpottuminen – apupappien kouluttamisen lopetus	225
6. Kirkon lukio pappiskutsumuksen edistäjänä	231
7. Yliopistoteologian ja evankelis-luterilaisen kirkon välinen kompromissiratkaisu	234
7.1. Käytännöllisen teologian professuuri yliopistoon	234
7.1.1. Roomalais-katolisen tiedekuntahankkeen vaikutus	234
7.1.2. Akateemista ”pelin politikkaa” - Teodors Grünbergs yliopistoon	237
7.1.3. Vilhelms Rozenieks käytännöllisen teologian dosentiksi	240
7.2. Kārlis Freidenfeldsin yritys päästä yliopiston dosentiksi	243
8. Teologinen instituutti kirkon täydennyskoulutuskeskukseksi	245
8.1. Instituutin pappiskoulutuksen alasajo	245
8.2. Opiskelijajyhdistys Yksimielisyyden lyhyt toimintakausi	247
8.3. Teologian opiskelija-asuntolan vaikutus tulevien pappien hengelliseen identiteettiin	249
9. Baltiansaksalainen teologia ja Saksan uudet aatevirtaukset	251
9.1. Herder-instituutin teologikoulutuksen jatkuminen	251
9.2. Professori Carl Schneider ja kansallissosialismi	261
9.3. Saksalaisen tieteenharjoituksen positiivinen imago ja Gustav Mensching	265
10. Saavatko naisteologit puhua kirkossa?	268
10.1. Latvian naisteologiyhdistys aktiivisena toimijana	268
10.2. Naisteologien rooli kirkon työssä	269
VI Tutkimustulokset	276
VII Liitteet (Appendices)	285
VIII Tutkimuksen taulukot, kuvat ja kartat	311
IX Lyhenteet	312
X Lähteet ja kirjallisuus	314

XI Henkilöhakemisto	407
XII Paikkakuntahakemisto	422
SUMMARY: The Birth and Development of Latvian Evangelical Lutheran Theology in 1918–1934	426
ZUZAMMENFASSUNG: Die Entstehung einer nationalen Theologie in Lettland in den Jahren 1918–1934	436
KOPSAVILKUMS: Latvijas evaņģēliski luteriskās teoloģijas dzimšana un attīstība 1918–1934	447